

דבר העורכת

עדי יוכט

גיליון זה מוקדש לחקר מופעיו השונים של הגוף האנושי במשפט. הקיום הגופני של האדם זר במידה רבה להלך החשיבה המשפטית. היכולות התבוניות האנושיות הן אלה שמעצבות את מרבית ההסדרים המשפטיים, ואילו הווייתו הגשמית והגופנית של האדם מודרת מן המשפט. מטרתו של גיליון זה היא להשיב את הגוף למרכז הדיון המשפטי ולהעמידו כאתר הממלא תפקיד חיוני בעיצוב ההסדרים המשפטיים, החברתיים והתרבותיים. במקום היכולות התבוניות, הכישורים המנטליים או הציוויים המוסריים, יועמד הקיום הגופני של האדם כקטגוריה המארגנת את הניתוח במאמרי כרך זה.

העיסוק המשפטי בגוף רלוונטי לסוגים שונים ומגוונים של שאלות, ובכללן: אילו זכויות ניתנות על סמך הקיום הגופני של האדם ומתי, איך מובנה ומובן הגוף במשפט, כיצד מעוצבות דילמות אתיות במשפט דרך הקיום הגופני שלנו או איך מושפעים הדוקטרינות וההסדרים המשפטיים מן ההבניה וההבנה של הגוף במשפט. בנוסף, העיסוק המשפטי בגוף רלוונטי לענפי משפט דוקטרינריים רבים ומגוונים באופיים, ואין הוא בלעדי לתחומים מסוימים. כך, למשל, מוכרת במשפט החוקתי הזכות לשלמות הגוף, ובמשפט הפלילי מוגדרות חלק מעבירות המין דרך המורפולוגיה הגופנית. גם דיני הרווחה מתחשבים במאפיינים גופניים לצורך קביעת זכויות שונות, וההגדרה של נזקי גוף בדיני נזיקין מתואכת על ידי המשגת הגוף. זכויות חוזיות או קנייניות ביחס לגוף מוכרות, בדיקות פורנזיות בדיני ראיות מקובלות, ודיני המשפחה מאותגרים, לעיתים תכופות, עם הופעתן של טכנולוגיות ילודה חדשות.

העיסוק האקדמי המשפטי בגוף נולד באיחור בהשוואה למדעי הרוח והחברה, והכתיבה בעברית על אודותיו דלה באופן יחסי. כמו כן הוא מזמן התוודעות לתחומים דיסציפלינריים משיקים רלוונטיים, נקיטת כלי מחקר שונים והתבססות על הגות תאורטית מגוונת, כפי שיוכלו להעיד מאמרי הכרך. מאמרי הכרך משלבים עיסוק בין-תחומי עשיר בתחומי דעת רבים שעליהם נמנים בין היתר: סוציולוגיה, פילוסופיה, היסטוריה, תורת הספרות, לימודי דת, תרבות וכמובן – משפטים. מבחינת שיטות המחקר של המאמרים בכרך, הן כוללות בין היתר: מחקרים עיוניים, ניתוחים טקסטואליים ומחקרים אמפיריים המתבססים על רשמים אתנוגרפיים ושאלונים איכותניים.

את הגיליון פותח מאמרם של **דלית קן-דרור פלדמן, קרין נהון, ורדית אבידן ורן גלעד בכרך**. מאמר זה עוסק במפגש הבין-תחומי בין משפט, גוף וטכנולוגיה דרך הטכניקה של יצירת זיופים עמוקים (Deep-fake). בפרט המאמר מתעניין בשימוש שנעשה בטכניקה זו לצורך הכנתם של סרטונים בעלי אופי מיני – קרי, סרטונים המתעדים, לכאורה, השתתפות של נשים (בעיקר) באקטים מיניים שלא התקיימו במציאות ושאותן נשים לא השתתפו בהם. המאמר דן בהרחבה בהשלכותיה של טכניקת הזיוף העמוק ובוחן את הכלים המשפטיים להתמודדות עם תופעה סוציו-טכנולוגית זו. בייחוד נבדקת

האפשרות להחלת סעיף 3(א)(5) לחוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998 במקרים שבהם נשים נחשפות לייצוגי גוף שקריים שלהן עקב שימוש בטכניקת הזיוף העמוק.

גם מאמרה של **גליה הילדסהימר** נוגע להסדרה של ייצוגי הגוף במשפט. הוא עוסק בצורך לפתח תודעה ציבורית לייצוגי גוף בלתי מציאותיים של תעשיית האופנה. במוקד הדיון ניצב חוק ייחודי מסוגו – חוק הגבלת משקל בתעשיית הדוגמנות, התשע"ב-2012. בין היתר, החוק מטיל איסור על העסקת דוגמניות בתת-משקל ומחייב הצגת הבהרה בדבר השימוש בעריכה גרפית לשם הצרת היקפי גוף. המאמר מציע בחינה ביקורתית של החוק. תוך התבססות על הגות פמיניסטית וכלים מתחום המשפט החוקתי, המחברת טוענת שההבטחה להילחם בתופעת הפרעות האכילה, אשר הייתה גלומה בחקיקת החוק, לא מומשה, והלכה למעשה החוק נכשל.

מאמרו של **רועי זנדר** טרוד בשאלות כיצד המשפט ממשמע יופי אנושי ומהו טבעו של הגוף היפה במשפט. שדה המחקר הנבחר לצורך בחינתן של שאלות אלה הוא תביעות רשלנות רפואית על רקע ביצועם של ניתוחים פלסטיים. שדה זה מזמן, כך נדמה, שעת כושר נדירה לדיון משפטי באמת המידה של "היפה" לצורך הכרה בעוולות נזיקיות. תוך הישענות על הגות בתר-חילונית, טוען המחבר שהמשגת היופי האנושי בידי המשפט מעוגנת בתבונות דתיות לגבי יופיו האידיאלי של העולם. בה בעת שתבונות דתיות אלה מוטמעות לצורך המשגת הגוף היפה, היטמעות גם מוכחשת, לטענת המחבר, במשפט, וזיקתו של הגוף למאפייניו הדתיים מוצנעת. כך יוצא שהמחבר משתמש במושג ה"יופי", שכל כך רלוונטי לתביעות נזקי גוף לאחר ניתוחים פלסטיים, כקידום לחפור בו את הבניית הגוף המחולן במשפט.

המאמר של **אלמה גלבווע שכטמן** נוגע לעיסוק המשולב בין מופעיו של הגוף במשפט לבין הזכות לכבוד ביחס לאירוע של מוות. הוא מציע עיון מקורי וראשון מסוגו בכבוד המיוחס לגופת המת במשפט. בהקשר זה, המחברת מבחינה בין רצון המת, כבוד המת כשהיה חי וכבוד הגופה. כבוד הגופה נגזר, לשיטת המחברת, מן האינטואיציה החזקה שאנו חשות לאו דווקא כלפי המת כמת, אלא כלפי הגופה גופא, במילותיה. המאמר שואף לייחס לגופה מעמד משפטי מיוחד, כזה שנגזר ממעמדה כבת כלאיים: עצם שאינו גוף, ובה בעת גם לא חפץ. במסגרת הדיון המשפטי בגורלה של גופה, חותרת המחברת להעניק תוקף ומשמעות לכך שבעבר היא תפקדה כגוף אנושי חי, לצד הבאה בחשבון של אינטרסים וזכויות החיצוניים לגופה.

העיסוק המשולב בגוף ובזכות לכבוד (על נגזרותיה ופרשנויותיה השונות) נוגע גם למאמרם של **אורית קמיר ויקיר אנגלנדר**. תוך אימוץ פרספקטיבה בין-תחומית של משפט ותרבות שואפים קמיר ואנגלנדר לחשוף את תפיסת העולם התנאית בדיני הפיצויים בגין פגיעות גוף במשנה. לשיטתם, תפיסת עולם זו נוגעת באופן סימביוטי לשלושה: (1). הגוף האנושי; (2). תרבות הכבוד והבושה; (3). המשפט (ההלכה). קמיר ואנגלנדר מראים שהלכות הבושת מבטאות, מצד אחד, את תרבות הדרת הכבוד שנהגה בתקופת התנאים. מצד שני, הם מצביעים על אמצעים משפטיים מגוונים ומקוריים שנקטו כדי

לרסן את תרבות הדרת הכבוד ולהמירה בתפיסת עולם המקדשת את הכבוד האנושי הסגולי או הילת הכבוד.

מאמרה של **דיקלה שמבדל** נוגע להסדרה הדתית של הגוף במשפט. הוא מתעכב על הלכות הנידה ביהדות ומציע עיון ביקורתי בהיעדר ההסדרה המשפטית של מקוואות הטהרה הציבוריים בישראל. על רקע זה, המאמר עוסק בפגיעה שמתאפשרת בציבור הנשים הטובלות, ובכללה: חדירה לפרטיותן של מי שנשאלות שאלות אינטימיות על גופן ואורחותיו, פגיעה בכבודן של מי שמחויבות לטבול בנוכחות בלנית ופגיעה באוטונומיה של מי שנאלצות לטבול בהתאם למנהגים שהם לא שלהן. על סמך ניתוח בג"ץ 5022/16 **עתים נ' המשרד לשירותי דת** והמדיניות שהונהגה בעקבותיו¹ ועל בסיס ממצאי שאלון שהופץ בקרב נשים טובלות נחשפים קרבות האיתנים, כמו גם פתרונות אפשריים, בנוגע לשאלה בידי מי מצויה הסמכות לגבי מקוואות הטהרה הציבוריים.

מאמרה של **ענבר מנחם הר־אדיר** חותם את הכרך ונוגע אף הוא למאבקי סמכות ביחס לגוף הנשי. במקד עניינו ניצב הגוף האימהי, זה שמבוצעת בו פעולת היילוד. המאמר טרוד בשאלה בידי מי נתונה הסמכות לנהל את הגוף הנשי וליילד נשים. כדי להשיב על שאלה זו, בוחנת המחברת כיצד השפה המשפטית משפיעה על תהליך הלידה ומשליכה על זכותן של נשים על גופן. היא שואפת לחשוף את תפקידה של השפה כאמצעי לביסוס תפיסות חברתיות ופרקטיקות תרבותיות, כמו גם יחסי כוחות, ביחס להליך הלידה.

לסיום אני מבקשת להודות לכל מי שעמלו והתאמצו כדי שכרך זה יראה אור. בראש ובראשונה, אני מודה לעורכי המשנה המעולים והמסורים, דניאל שולמן ותום לאלו, אשר ליוו את העבודה על הכרך מתחילתה ועד סופה. עורכות המשנה, ליאל בן־יוסף ומיתר אדרי, ליוו אף הן את העבודה על הכרך בשלבים מסוימים. תודתי והערכתי מסורות גם לחברי. ות מערכת כתב העת, העורכת הלשונית, דבורית הרכבי, והקוראים. ות האנונימיים של המאמרים. אחרונים אני מודה ליהודית מושקובסקי שצִיָּרה את הציור על הכריכה, סטודיו ארטיק על עיצוב הכריכה ולנבו המוציאה לאור. תודה מיוחדת מסורה ללימור זר-גוטמן, עורכת כתב העת לשעבר, על העצה הטובה במהלך העבודה על גיליון זה.

¹ בג"ץ 5022/15 **עתים** – יעוץ ומידע במעגל החיים היהודי נ' המשרד לשירותי דתות (נבו 19.9.2016).